

Een nieuw Nederlands bladmos: *Eurhynchium angustirete* (Broth.) Kop.

door

A. Touw (Rijksherbarium, Leiden)

De bladvorm van *Eurhynchium striatum* (Hedw.) Schimp. is zeer variabel. In 1942 heeft STØRMER echter aangetoond, dat deze soort kan worden gescheiden in twee

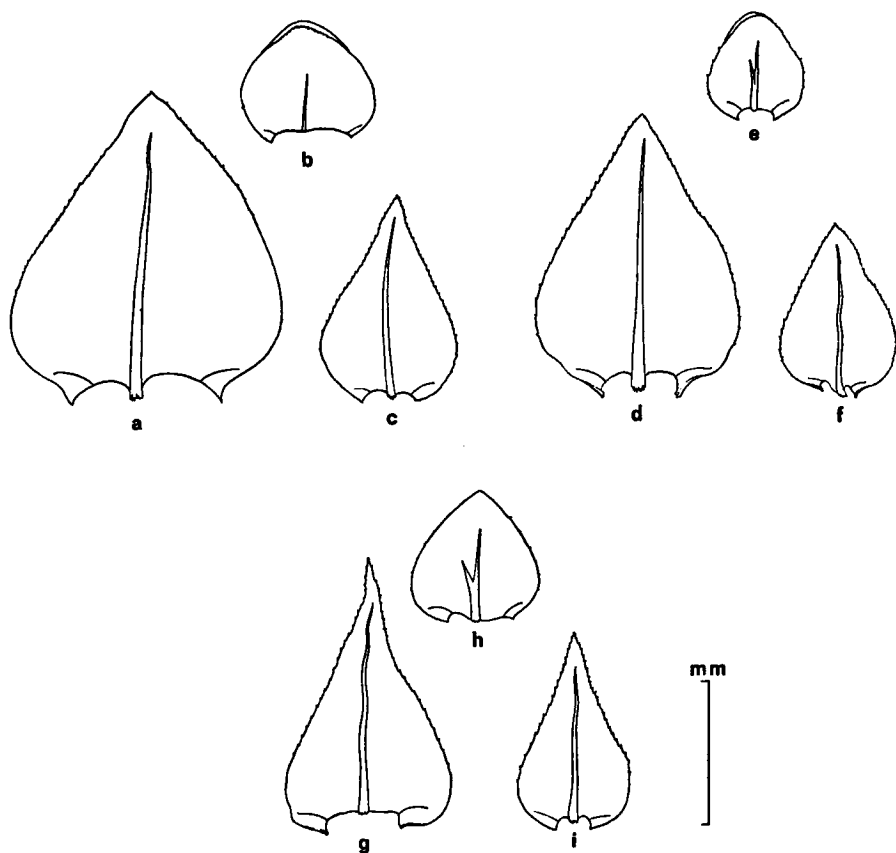


Fig. 1, a—c: *Eurhynchium angustirete* (Broth.) Kop. (Lako 277, Steenwijk), a: stengelblad, b: basaal takblad, c: middelst takblad; d—f: *id.* (Rabenhorst 336B, Dresden), d: stengelblad, e: basaal takblad, c: middelst takblad; g—i: *E. striatum* (Hedw.) Schimp. (Agsteribbe, Quakjeswater) g: stengelblad, h: basaal blad, i: middelst takblad.

systematische eenheden, die hij beide de rang van soort toekende. De nieuwe soort kreeg de naam *E. zetterstedtii* Størm., maar volgens KOPONEN (1967) is zij identiek met *Brachythecium angustirete* Broth. 1929 uit Formosa, zodat de juiste naam *Eurhynchium angustirete* (Broth.) Kop. moet zijn.

Hoewel de gegevens met betrekking tot de verspreiding van beide soorten in Zuid- en Oost-Europa nog zeer onvolledig zijn, wijzen de beschikbare gegevens erop, dat *E. striatum* s. str. een atlantisch-mediterrane verspreiding heeft en buiten Europa vermoedelijk alleen voorkomt op de Azoren, Madeira, in Noord-Afrika (een vondst bij Algiers), Noordoost-Turkije, de Kaukasus en Noord-Perzië. *E. angustirete* komt hoofdzakelijk voor in Midden- en Oost-Europa, is in West-Europa en het mediterrane gebied zeldzaam en ontbreekt op de Britse eilanden. Oostwaarts komt *E. angustirete* voor in Noord-Turkije, de Kaukasus, de Oeral, de Altai, Formosa en Japan. Beide soorten ontbreken in Amerika. In Zuid-Scandinavië, Midden-Duitsland en Zwitserland zijn beide soorten vrij algemeen. Volgens STØRMER (1942), REIMERS (1956) en

anderen loopt een vrij breed overgangsgebied ongeveer langs een lijn van Hamburg naar Zürich.

Nadat KOPPE (1952, 1964) enige vondsten van *E. angustirete* in aangrenzend Duitsland publiceerde en DE SLOOVER (1968) de soort ontdekte in materiaal uit de Belgische Ardennen en Luxemburg werd het hoog tijd om het Nederlandse materiaal van *E. striatum* s.l. eens te controleren. Bij de revisie van het in het Rijksherbarium aanwezige materiaal kwam één Nederlandse vondst van *E. angustirete* te voorschijn:

Steenwijk, langs de straatweg naar Kallenkote, K6-46-33, leg. D. Lako no. 277, april 1912.

In het Rijksherbarium ligt nog een prachtig, kapsels dragend exemplaar (uit het herbarium van Th. Stolz), dat volgens het etiket door Buse werd verzameld in het Bloemendaalse bos. Nu behoren alle andere door Buse hier verzamelde planten tot *E. striatum* s.str. en bovendien bevindt zich in hetzelfde convoluit materiaal van *Loeskeobryum brevirostre* (Brid.) Fleisch., een soort die van deze plaats nooit is vermeld. Voorlopig moet dan ook worden aangenomen, dat hier buitenlands materiaal van een verkeerd etiket is voorzien.

Eurhynchium angustirete en *E. striatum* zijn gemakkelijk van elkaar te onderscheiden door de vorm van de stengelbladen. *E. striatum* (fig. 1, g) heeft volgens STØRMER (1942) stengelbladen, die (1,3—)1,4—1,5(—2,0) keer zo lang als breed zijn en waarvan de bladranden in het bovenste kwart van het blad een hoek van ca. 30° (15°—45°) insluiten. De randen zijn hol, aangezien de bladtop lang toegespitst is. Bij *E. angustirete* (fig. 1, a en d) zijn de stengelbladen (1,0—)1,2—1,3(—1,5) keer zo lang als breed, de tophoek bedraagt ca. 60° (45°—85°) en de bladranden zijn recht of iets bol¹⁾. In de praktijk zijn beide soorten vrijwel steeds gemakkelijk van elkaar te onderscheiden. Minder duidelijk zijn enkele door PERSSON (1943) genoemde verschillen. Volgens hem zijn de kapsels van *E. striatum* langer, smaller en lichter gekleurd dan die van *E. angustirete*. Een onderzoek van resp. 33 en 26 kapsels dragende planten uit verschillende delen van Europa gaf als resultaat, dat de kapsels van *E. striatum* 0,9—1,0(—1,1) mm breed zijn en die van *E. angustirete* (0,9—)1,0—1,4 (—1,6) mm. Duidelijke verschillen in kapsellengte waren niet te vinden, maar de kapsels van *E. angustirete* waren meestal zeer donkerbruin tot bijna zwart gekleurd en die van *E. striatum* meestal bruin tot kastanjebruin. Volgens HOLMEN (1958) gaan in Denemarken de kapsels van *E. angustirete* ongeveer een maand eerder open dan die van *E. striatum*.

De bladen van de zijtakken vertonen de soortskennmerken minder duidelijk (fig. 1, c, f en i). BIZOT, GAUME & LACHMANN (1961) wezen erop, dat bij beide soorten aan de basis der zijtakken kleine „Niederblätter“ (fig. 1, b, e en h) voorkomen, die alle overgangen vertonen tussen zeer kleine schubvormige blaadjes met een afgeronde top, die breder dan lang zijn en de normale bladen. Aan de basis van *E. striatum*-takken kan men dus kleine blaadjes vinden, die gelijken op de stengelbladen van *E. angustirete*. Blijkbaar gaven dergelijke blaadjes BARKMAN (1948) aanleiding tot de verklaring, dat hij in Zuid-Limburg planten had gevonden met bladen van beide soorten aan één stengel. Het door hem bedoelde materiaal behoort zonder twijfel

¹⁾ Terloops zij opgemerkt, dat GAMS (1957), die beide eenheden als ondersoorten opvat, in zijn tabel de kenmerken heeft verwisseld!

tot *E. striatum*. De basale takblaadjes van *E. angustirete* hebben vaak een kapvormige top, die van *E. striatum* niet.

Uit de voortreffelijke omschrijving van de standplaatseisen van *E. striatum* in Nederland door BARKMAN (1966) blijkt, dat deze soort uit bossen en struwelen hoge eisen stelt aan de voedselrijkdom en de structuur van de bodem. Het behoeft dan ook geen verwondering te wekken, dat deze soort het meest algemeen is in Zuid-

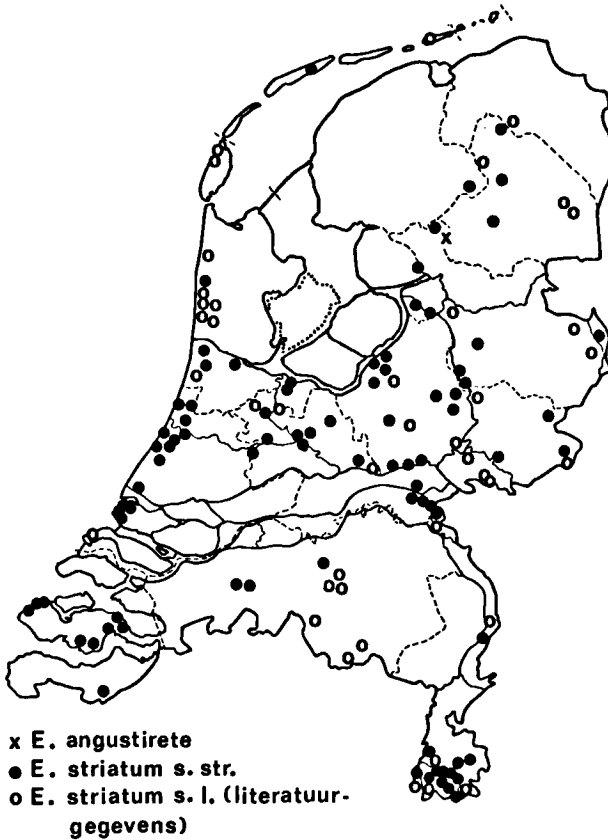


Fig. 2. Verspreiding van *Eurhynchium angustirete* (Broth.) Kop. en *E. striatum* (Hedw.) Schimp in Nederland.

Limburg, het rivierengebied en de duinen, maar vrijwel ontbreekt op de zware klei van West- en Noord-Nederland en op de arme zandgronden. Overigens dient men bij de beschouwing van het verspreidingskaartje (fig. 2) te bedenken, dat onder de niet gecontroleerde opgaven uit de literatuur vondsten van *E. angustirete* kunnen schuilen.

Ook oecologisch gezien is *E. angustirete* nauw verwant aan *E. striatum* en in gebieden, waar beide soorten voorkomen kunnen ze zelfs dooreen groeien. *E. striatum* prefereert echter een vochtiger standplaats dan *E. angustirete* (zie b.v. REIMERS, 1956). Vaker dan *E. striatum* wordt *E. angustirete* niet alleen terrestrisch gevonden, maar ook aan de voet van bomen en op rotsen. Lako verzamelde zijn planten waarschijnlijk in een vrij smalle houtgordel, die volgens de topografische kaart van 1962 nog bestaat en het is dus mogelijk, dat *E. angustirete* hier nog steeds voorkomt.

Literatuur

- BARKMAN, J. J., 1948. Bryologische zwerftochten door Nederland. II. Zuid-Limburg. Publ. Natuurh. Gen. Limburg 1, p. 5—25.
- , 1966. Standplaatsbeschrijving, in J. Landwehr, Atlas van de Nederlandse bladmossen. Bibl. Kon. Ned. Natuurhist. Ver., uitgave 15.
- BIZOT, M., R. GAUME & A. LACHMANN, 1961. Remarques sur *Eurhynchium Zetterstedtii* Størm. Rev. Bryol. Lichenol. N.S. 30, p. 1—4.
- DE SLOOVER, J. L., 1968. *Eurhynchium zetterstedtii* Størm. existe en Belgique et au Grand-Duché de Luxembourg. Bull. Jard. Bot. Nat. Belg. 38, p. 115—122.
- GAMS, H., 1957. Die Moos- und Farnpflanzen, in Kleine Kryptogamenflora, Band IV, Stuttgart.
- HOLMEN, K., 1958. Cytotaxonomic Studies in some Danish Mosses. Bot. Tidsskr. 54, p. 23—43.
- KOPONEN, T., 1967. *Eurhynchium angustirete* (Broth.) Kop. comb. n. (= *E. zetterstedtii* Størm.) and its distribution pattern. Memor. Soc. F. Fl. Fenn. 43, p. 53—59.
- KOPPE, F., 1952. Nachträge zur Moosflora von Westfalen. Ber. Naturw. Ver. f. Bielefeld u. Umgebung 12, p. 61—95.
- , 1964. Die Moose des Niedersächsischen Tieflandes. Abh. naturw. Ver. Bremen 36, p. 237—424.
- PERSSON, H., 1943. Bryological Notes. I.2. Notes on *Eurhynchium striatum* (Hedw.) Schp. s. str. and *E. Zetterstedtii* Størm. Svensk Bot. Tidsskr. 37, p. 165—168.
- REIMERS, H., 1956. Zweite Nachtrag zur Moosflora des südlichen Harzvorlandes II. Feddes Rep. 59, p. 117—139.
- STØRMER, P., 1942. *Eurhynchium Zetterstedtii* spec. nov. and *E. striatum* s. str. in Norway. Nvtt Mag. Naturvid. 83, p. 79—92.

Summary

Eurhynchium angustirete (Broth.) Kop. (syn. *E. zetterstedtii* Størm.) is reported as new to the flora of the Netherlands; it was found near Steenwijk (prov. Overijssel). The author measured 33 capsules of *E. striatum* s. str. and 26 of *E. angustirete* from various parts of Europe. Those of *E. striatum* proved to be narrower (0,9—1,0(—1,1) mm) and usually less dark coloured than those of *E. angustirete*, measuring (0,9—)1,0—1,4(—1,6) mm. No marked differences were found in the length of the urn.